

Положението на жената в средновековното българско общество не може да бъде представено с достатъчна пълнота без да се проучи правоспособността и дееспособността на представителките на различните класи и социални групи в имущественоправната област. Особено значим е въпросът за източниците на общотонервноправие между мъжа и жената в тогавашната епоха. Съществена част от темата е разграничението на имуществените права на жените в съответствие с характерната за обществото социална стратификация. В българският обичаен кодекс изобщо не съществувала зестра, в смисъл на имущество, внасяно от невестата в семейството, а е съществувал само обичаят за купуването на жената. Става въпрос за имуществото, което мъжете давали ба своите съпруги, а не бащите на своите омъжващи се дъщери. Това свидетелства за наличието на определени имуществени права на жените в българската държава още в периода преди въвеждането на християнското писано право, където тези права са много ясно изразени. Сред обикновеното население, до колкото може да се съди по сведенията на арабския историк Масуди, сватбените договори, както и всички имуществени взаимоотношения се уреждат с помощта на „волове и овце“, т.е. най-вече с добитък. Другите традиционни за една жена пътища за придобиване на имуществени права през средновековието са зестрата, т.е. онова, което тя получава от своите родители при встъпване в брак. Със загубата на съпруга живота на жената ставал пълен с лишения и смъртта била предпочитана пред този живот изпълнен с нищета. В такива случаи тя била лишавана от всичко и нейното семейство и имущество преминавало в под контрола на рода.

Езическото право разрешава на дъщерите да получават известна част от бащиното наследство, състоящо се най-вероятно от различно движимо имущество, от което постоянен елемент е добитък. Към него за представителите на аристокрацията се прибавят и скъпоценности от злато и сребро. Няма сведения за съществуването на собственически права на жените върху поземлени имущества през езическия период, но в този случай това най-вероятно отразява реалната липса на такива права.

Към образите на женското начало, в които се откриват конкретни исторически реалности, можем да причислим „жена вдовица Елена“, която родила Константин цар – очевидно тук става дума за Св. Елена, майката на император Константин Велики. Реална историческа личност е и „праведната Теодора“, която Ив. Венедиков свързва с Теодора Косара, самоиловата дъщеря. В „Сказание за светия пророк Исая за бъдните години...“ се срещат образите на девицата, която „държи венеца на благочестивия и благоверен цар Константин“. В този род текстове женският образ не носи знака на постоянството.

Образът на жената в християнската традиция притежава символния ресурс, който може да дефинира така – от една страна старозаветната жена като Ева непосредствено участва и дори инициатира първородния грях, а от друга страна като новозаветната Богородица, пряко участва в неговото изкупление. Парадоксалният паралелизъм между тези два радикално противоположни образа непрестанно се припомня в рамките на християнската традиция .

Целият интерес към жената в този тип литература е провокиран най-вече от очакването на средновековния българин да види и прочете какв оточно ще стане преди Страшния съд, и какъв точно ще е пътят, който хората имат да изминат . Тъкмо в тази връзка е и интересът към жената и нейните роли и обвързаност с последните времена и последното християнско царство.

Многоликият женски образ е в абсолютна хармония с надеждата за Спасение при Второто пришествие; тъкмо свръхизобилието на имената на женското ще подсеца за онова , което средновековният българин ще очаква от раздаващия правосъдие Христос. Така е представено и женското начало – двете основни състояния на жената , като светица и като грешница , предсказват за пътя на спасението. Така спасението е обвързано по един парадоксален начин с жената , като нещотвърде характерно за средните векове : тя ще зачене в грях , но ще роди син – цар , и по този начин ще изкупи първородния грях.

В представите на неизвестните книжовници женското начало тукще легитимира по своеобразен начин сакралитета на това царство и неговия владетел, без който Спасението не може да стане реалност. А появата на последния цар е немислима без женското участие – той трябва да бъде роден от жена.

Съкрализирането на българското царство чрез женския образ ще открием и в българския апокрифен летопис от XI в. , в който е посочено , че „ в годините на светия Петър , царя български , намери се една жена , вдовица , млада и мъдра и много праведна в българската земя, на име Елена. И роди Константин цар...” Функцията на женския образ в този случай е да покаже каква роля е отсъдило Провидението чрез Елена на българското царство в своя план за спасение . Това обяснява и появата на Св.Елена в българските предели.

Конкретните и характерни регионални характеристики на това последно царство, плод

и на женското участие преди Спасението, ще носи и локативи от други пространствени измерения , т.е. на други свещени царства.

Образът на жената в християнската традиция притежава символическия ресурс, който може да представи човешката история едновременно и като история на човешкия грях, и като чудото на неговото изкупление. Историята показана в историко-апокалиптичните съчинения , може да има християнски смисъл , ако времето и пространството на Греха и времето и пространството на Чудото на изкуплението са представени като парадоксална едновременност, на която най-обосновеният теологически символ е жената , в нейната едновременна битност на „ кучка „ и на благочестива вдовица , на Елена и на Василия.

Римските принципи, съчетани с разбиранята на древногръцките философи, намират отражение в ранното християнство. По това време схващането за подчинената роля на жените в обществото вече доминира и в християнския свят. Блажени Августин заявява, че подчинената роля на жените е част от естествения ред, доколкото е справедливо да се спазва принципът по-нисшият да служи на по-висшия в човешкото общество. Този, който превъзхожда по-разум, трябва да превъзхожда и по власт. Според Августин това е именно мъжът. Подобни разбираня водят до отказ на жените да имат правото да бъдат ръкополагани за свещеници. Тази роля е запазена за добрите членове на църквата, а такива могат да бъдат само мъже. В епохата на ранното Средновековие отново се възражда и схващането на Аристотел, че мъжът като единственото пълноценно човешко същество има основна роля в акта на зачеване, а жената дава само “почвата” да се развие плодът. Това разбиране естествено има импликации в приемането на подчинената обществена роля на “нежния” пол – неговите представителки могат да бъдат само субект на управлението.

По-късно един от най-влиятелните римокатолически теолози, Тома от Аквино, свързва голяма част от разбиранята на Аристотел с християнските догми. Богословът приема схващането, че жените са “дефектни” мъже – *mas occasionatus*. Все пак появата на жената не е случайна, а е част от Божия промисъл, доколкото е необходима за продължаване на рода. За Тома от Аквино както Господ е първоизточник и цел на човека и цялото Творение, така и мъжът е първоизточник и цел на жената.

Разбирането за подчинената роля на жената влиза по един или друг начин в католическите църковни закони. През 1234 г. се приема официален закон на римокатолическата църква – *Corpus Iuris Canonice* – който остава в сила чак до 1916 г. Ето какво четем в него: “Същество от женски пол не може да заема църковна длъжност, както според светските закони не може да упражнява и публична длъжност; жена не може да бъде ръкоположена в църковен сан, а ако това стане той ще е лишен от свещен характер, никоя жена, колкото и да е свята, не може да преподава или проповядва в Божи храм; съпругата е подчинена на своя съпруг и е задължена да му служи; жената трябва да проявява много по-голяма скромност от мъжа”.

Разбирането за подчинената природа на жената доминира през цялото Средновековие.

То поражда предразсъдъка, че публичните и политическите дейности не могат да бъдат упражнявани от представителки на женския пол. Все пак не бива да се забравя, че през Средните векове голяма част от населението е лишена от право на участие в обществените дела и е само субект на управлението.

Може да се каже, че политическата еманципация на жените е процес, който следва общия процес на гражданска еманципация на човека в епохата на Новото време. Постепенно участието в публичните дела престава да бъде привилегия и се превръща в право.

Като разглеждаме дейността на жените през периода 1500-1700г., ще съсредоточим вниманието си върху тези от книжния занаят, който включва отделните браншове книгопечатане, подвързване на книги и продажба на книги. По голямата част от жените през този период живеят в селски райони и работят в земеделието и в това те наистина се различават от мъжкото население.

Ако искаме да научим повече за ежедневието на жените през средновековието, за статута им на граждани, завръзките им със закона и в също важно – за ролята им във формулирането и разпространението на идеи – религиозни, политически и философски.

Рационализмът поставя човешкия разум на пиедестал. Той се превръща в стремеж за преосмисляне на всички досега съществували правила и догми, в това число – макар и не пряко – и отношението към жената. Модерните философи вменяват на разума способността да опознае обективно някои истини толкова добре, колкото и самия Бог. Човешкото съществуване бива основано на принципите на свободния разум. Отпада нуждата от трансцедентни напътствия при конституирането на човешкото общество.

Рене Декарт, един от най-влиятелните представители на модерната философия, вдъхновява със своите идеи за способностите на индивидуалния разум мнозина от защитниците на полово равенство. Според Декарт способностите на разума са еднакви както за жените, така и за мъжете, а картезианският метод е универсален и достъпен за всички. Разумът се превръща в основно средство и аргумент в борбата за женска еманципация.

През XVII и XVIII в. се появяват и първите сериозни жени-философи Анн Брадстрийт, Елизабет Бохемска, Маргарет Кавендиш, Мери Шепърд. Въпреки че не посвещават заниманията си директно на проблеми на равноправието, тяхната поява загатва за започналия процес на еманципация на женския пол.